

Efter den store recession og Covid-19: tid til at revurdere mainstream makro?

– DSGE-modeller og det heterodokse alternativ

AF FINN OLESEN

Selvom den seneste internationale økonomiske krise – The Great Recession – og den nuværende Covid-19 pandemi fik flere til at sætte et spørgsmålstegn ved validiteten af den herskende makroøkonomiske mainstream, er det stadigvæk denne tænkning med deres DSGE-modeller, som på central vis indtager den makroøkonomiske scene i Danmark som internationalt. Men findes der et relevant alternativ hertil? Og hvad er det mere præcist, som en sådan tilgang har at tilbyde? Dette essay handler om mainstreams DSGE-modeller samt det heterodokse alternativ, og hvordan man kan undervise i makroteori.

Indledning

At den moderne makroøkonomiske mainstream ofte benævnt for den 'New Neoclassical Synthesis' (NNS) med deres 'Dynamic Stochastic General Equilibrium' (DSGE) modeller længe har indtaget en dominerende position inden for makroteorien, er en kendsgerning. At den også længe, og med en forstærket styrke efter 'the Great Recession' og erfaringerne med Covid-19 pandemien, har været udsat for kritik af især heterodokse makroøkonomer er ligeledes velkendt. Dette kendetegner det danske såvel som det internationale makroøkonomiske fagmiljø.¹ Men også nogle af de fornuftige mere mainstream-like økonomer indså, at den herskende makroteori måtte tage ved lære af virkelighedens realiteter og tilpasse sig; jf. eksempelvis Stiglitz (2018).

Som følge heraf – nok især foranlediget af den nuværende pandemi, der ramte økonomierne som et kombineret efterspørgsels- som udbudschok – har flere mainstreamere sammen med koret af heterodokse økonomer faktisk da også advokeret for aktive økonomisk politiske tiltag med det formål at holde hånden under landenes økonomiske udvikling. Og disse tiltag har generelt indeholdt en tydelig efterspørgselsdimension. Som sådan har de altså haft et klart keynesiansk præg. Men som belyst i eksempelvis Olesen (2020 & 2020a), dette præg til trods, så er det næppe sådan, at den nære fremtid frembringer endnu en moderne syntese i makroteorien, hvor mainstreamere og mere heterodokse økonomer forenes i et nyt fælles paradigme. Dertil er den moderne makroøkonomiske teori for ligevægtspræget i sin kerne og de heterodokses forståelse grundlæggende for anderledes.

Under alle omstændigheder så tager en teoriudvikling sin tid. Det ved vi fra makroteoriens udviklingshistorie. Og skal nye tanker slå igennem og få den nødvendige grokraft, så skal man ikke alene have en vis gennemslagskraft inden for den universitære verden, embedsværket og den politiske sfære, men man skal også have fat i de kommende generationer af nye økonomer. Og dette sker typisk gennem udarbejdelsen af nye lærebøger og i selve undervisningen på universiteterne.

I nærværende essay er der fokus altså på makroteorien. Netop derfor forsøges der reflekteret over, hvordan man bør undervises i faget. Hvilke teoriforståelser skal man dosere overfor de studerende? Hvilke teorier kan bedst forholde sig til virkelighedens mange facetter – det gjaldt for

1930'ernes økonomiske depression, tiden der fulgte efter den internationale finansielle krise fra 2008 og fremefter ofte benævnt for The Great Recession, vores nuværende Covid-19 pandemi og den sandsynlige kommende internationale økonomiske krise som følger i kølvandet på Ukraine-krigen og den nuværende høje inflationstakt. Og hvilken undervisningsmæssig tilgang er mest hensigtsmæssig til netop at belyse både makroteoriernes forskellighed og virkelighedens skiftende 'facts of life'?

Derfor diskuteres i det efterfølgende forskellige aspekter af såvel mainstream som den mere heterodokse tilgang til makroteorien. Konkret præsenteres der først nogle synspunkter på, hvordan man kan undervise i makro. Dernæst fremhæves nogle af de væsentligste forskelle mellem den moderne mainstream og det heterodokse alternativ. På basis heraf advokeres der for, at man bør tage metodologiske aspekter alvorligt, hvorfor det konkluderes, at man kan høste klare fordele ved at undervise i makroøkonomi med inspiration i en pluralistisk tilgang indeholdende en klar 'Problem-Based-Learning' baseret approach.

DSGE-modeller og makroundervisningen – hvordan skal man designe et godt forløb?

I Colander (2018:224) fremhæves det som en kendsgerning, at: "Graduate programs today almost exclusively teach DSGE macro, which involves a particular type of micro foundations and a particular equilibrium approach of macro thinking and theorizing". I denne henseende er Keynes stendød. Hvad angår undervisningen på BA-niveau forholder det sig typisk noget anderledes. Her undervises der stadigvæk mest i de traditionelle makromodeller som IS/LM, AD/AS og PC-diagrammer. Men bør man fortsat gøre det? Efterhånden som de gammeldags underviste undervisere uddør og erstattes med moderne makroøkonomer, der typisk ved ganske meget om DSGE-modeller, matematik og dynamisk programmering som optimering (og ofte forbavsende lidt om andet makrostof, herunder kendskab til deres eget fags teorihistoriske udviklingsforløb), bør makroundervisningen på BA'en så ikke gøres mere DSGE-like? Svaret på dette normative spørgsmål afhænger af, hvem der skal give svaret.

For en mainstreamer er DSGE-indholdet i makrokurser attraktivt. De vil naturligvis gerne undervise i det, som de ved noget om; og så gør det selvfølgelig nok også den efterfølgende undervisning på MA-niveau i makro lettere. Og dermed opnår man måske også den fordel, at man samlet set forståelsesmæssigt kan komme dybere ned i mainstream-tankegangen. Og når nu de studerende, som måske i forvejen synes, at det er svært af få præcist styr på, hvad makro nu egentlig er for noget, så er det vel alt andet lige lettere kun at lære dem om en type af makroteori (og mindre frustrerede studerende er altid en fordel – også for underviseren). På den anden side så bliver en fordybelse i mainstream-tænkningen let ofte teknisk besværligt; og ikke alle studerende behersker formelle matematiske metoder lige godt (heller ikke selvom de måske har gennemført og bestået kurser med et relevant indhold af såvel matematik som økonometri).

For andre mere heterodokse økonomer svarer dette blot til at udvide den uniforme tilgang til makroforståelsen til også at omfatte BA indlæringen, som allerede finder sted på de fleste økonomiuddannelsers MA-niveau. Derved indsnævres de økonomistuderendes indsigt i relevante makroteoretiske aspekter blot yderligere. Der er en fare for, at disse bibringes forståelsen af, at der alene er 'one model for all seasons': der er én og kun en måde at opfatte, forstå og forklare makroøkonomiske fænomener på. Nok når de studerende måske dybere ned i én form for makroteoretisk tænkning, nemlig mainstream-fortællingen, men det sker på bekostning af bredden, hvorfor de let bibringes et forsimplet syn på forståelsen og forklaringen af makroøkonomiske fænomener. Og når man nu som studerende har brugt så megen tid og så mange kræfter på at forstå

mainstream-tankegangen, er der nok også en fare for, at man som studerende eller nyuddannet økonom har lettere ved at acceptere, at det er virkeligheden, som der er noget galt med, når denne ikke stemmer præcis overens med, hvad lærebøgerne har postuleret skulle være tilfældet. Derfor, *ceteris paribus*: lad os antage, at lærebøgerne fortæller 'sandheden', når det gælder for 'normale' forholds vedkommende.

Jo mere erfaring med 'unormale' makroøkonomiske konjunktursituationer man erhverver sig som ældre økonom, desto mere øges sandsynligheden nok for, at man bedre kan sætte lærebogsfortællingen i det rette perspektiv – virkeligheden er nu engang, hvad den er; lærebøgernes indhold til trods. Med anvendelse af Poppers kritiske rationalisme er mange makroteoretiske udsagn falsificeret af empiriske hændelser! Som eksempelvis Juselius (2020), den internationalt anerkendte danske økonometriker, påpeger, så lider mainstream makromodellerne af en generel mangel på empirisk forklaringskraft. Modellernes teoretiske forudsætninger er mange og restriktive i deres indhold i en sådan grad, at de dårligt matcher, hvad der rent faktisk vides om virkeligheden: "I årenes løb har vi i København analyseret store mængder af økonomiske data fra en række forskellige lande, sektorer og tidsperioder, og resultaterne viser utvetydigt, at mainstream makroøkonomisk teori bygger på nogle antagelser, der sjældent passer til den virkelige verden"; Juselius (2020:75).

Især er det graverende, at disse mainstream-modeller negligerer den finansielle sektors betydningsfulde rolle i moderne globalt forankrede økonomier. Også afgørende er det, at disse modeller generelt antager en form for stationær adfærd, som ikke genfindes i 'real life'. Vi ved tværtimod, påpeger Juselius (2020:78 & 79), at: "virkeligheden opfører sig ... på en ikke-stationær måde (en verden, hvor strukturerne skifter, og innovationer skaber nye adfærdsmønstre) ... min empiriske forskning viser, at også den interne dynamik i de økonomiske modeller genererer ikke-stationær adfærd ... når man tager højde for, at verden er ikke-stationær, og at de økonomiske fremtidsforventninger baserer sig på ufuldkommen information, så kommer der nogle helt andre resultater ud af modellerne, end når man antager, at de er stationære og såkaldt 'rationelle'".

Og egentlig kan en tankegang, der hævder at være generel i sin udformning, ikke dække sig ind ved at hævde, at den kun er gældende (valid) for normale forholds vedkommende (nogenlunde stabile konjunkturforløb), men ikke under mere exceptionelle makroøkonomiske udfald (som eksempelvis den seneste globale krise fra 2008 og årene fremefter). Så mister den jo netop sin postulerede status af at være generelt gældende. Og derved reduceres jo den videnskabelige forklaringskraft markant.

I *Journal of Economic Education* var der i 2018 et symposium, der netop omhandlede, hvorledes man kunne undervise i makroøkonomi på et BA-niveau. I det følgende gennemgives nogle udvalgte synspunkter herfra.

Det første mainstream-like synspunkt på indholdet af undervisningen i makroøkonomi er Solis-Garcia (2018) en repræsentant for. Han advokerer for, at det kan lykkes at give BA-studerende en værdifuld indføring i DSGE-modeltankegangen (artiklen indeholder en konkret beskrivelse af, hvorledes han har designet et sådant kursusforløb²). Og en sådan vellykket indføring har ifølge ham tre fordele. Det bringer de studerende tæt på den makroøkonomiske forskningsfront (og derved skærpes forhåbentlig deres interesse for yderligere makroøkonomisk fordybelse³), det øger deres human kapital på betydende vis, hvorved de forbedrer deres jobmuligheder efter endt uddannelsesforløb (og det er jo altid rart at have bedre chancer end andre, når et karriereforløb skal designes efterfølgende), og så er der også en mulighed for, at sådanne studerende ser deres fremtidige arbejdsliv inden for den universitære verden som forskere (en hensigtsmæssig rekrutteringskanal: vi får ansøgere, som er look-a-likes til os selv). Og så har vi selvfølgelig derudover også forberedt de måske kommende kandidatstuderende på, hvad der venter dem, når de går i gang med en MA inden for moderne makroøkonomi. Så hans råd er det klare: Go for it!

Den heterodoks skepsis overfor DSGE makrotilgangen kommer til udtryk i Setterfield (2018). Om end anerkendelse gives til Solis-Garcia for hans entusiasme i dels at advokere for introduktion af den moderne makroøkonomiske mainstream i BA makroundervisningen dels i den konkrete udformning af et sådant muligt DSGE-kursusforløb, så er Setterfield (2018) alligevel afvisende overfor en sådan tilgang.

I hans optik har DSGE modelleringen ikke "served the profession well" – denne tænkning gør økonomi til noget, som økonomi ikke er. Med sit ensidige udbudsfokus gør den makroøkonomi til noget simpelt, der alene har at gøre med intertemporale optimaliseringsprocesser baseret på relative prisforhold (og ændringer heri); hvad f.eks. med fundamental usikkerhed og betydningen af finansielle forhold og institutionelle rammebetingelser? I det virkelige liv er det makroøkonomiske univers jo grundlæggende ganske kompleks, hvorfor DSGE modelleringen "misses much of what matters in macroeconomics, doesn't capture what is going on in the economy, and creates false impressions about the certainty with which macro policy can be conducted"; Setterfield (2018:239).

Men selvfølgelig er ingen modeller fuldstændige korrekte beskrivelser af en kompleks virkelighed; de må nødvendigvis være abstraktioner, der er sat i verden for, at man kan fokusere på de væsentligste kausale mekanismer. Dette gælder også de 'gamle' makromodeller, som man traditionelt har undervist i på BA makrokurser. Men dette udgør intet problem, mener Setterfield (2018:238): "the purpose of undergraduate macro is less about getting the theory exactly right than it is about basic concepts, terminology, and how policy affects the economy". Og det grundlæggende formål er at forsøge at få de studerende til at forstå, hvor komplekst 'real life' egentligt er økonomisk set. Derfor vil en erstatning af den hidtidige lærdom med en DSGE modelleringstilgang, som lærer de studerende, at "the economy is essentially a perfect barter system" et "big step backward". Og så må man også huske på, at den makroøkonomiske mainstream efter erfaringerne fra The Great Recession har været udsat for (en berettet) kritik fra mange sider, hvorfor, alle de nævnte forhold taget i betragtning: "What all this suggests is that rather than moving undergraduate macro toward the profession, it's the profession that needs to move (and graduate education that needs to adjust)", Setterfield (2018:238).

I stedet for bør man fortsat bevare en vis form for pluralisme, hvor de studerende får en indsigt i, at der findes mange måder at forstå makroøkonomiske fænomener på. Og det at lære om flere typer af modeller – og forskellige makroteorier – udgør ingen fare i den forstand, at det ikke forvirrer de studerende unødigt, hævdes det. Om end det nu ikke er sikkert, som det er påpeget ovenfor, at alle de studerende vil nikke anerkendende til en sådan påstand – indsigt i og anvendelse af forskellige forståelsesrammer i makro kan nok godt virke en hel del forvirrende på mange studerende. Men overordnet set må man jo anerkende, at "pluralism is conducive to critical thinking, and therefore to robust undergraduate education", Setterfield (2018:240). Dette gælder indenfor økonomi som selvfølgelig også indenfor andre fagdiscipliner.

I overensstemmelse med Setterfield påpeger også Neumuller et al. (2018), at et af problemerne med alene at anvende en DSGE-like approach til makro på BA-niveau er, at en sådan mikrobaseret approach har sine begrænsninger, når man vil have de studerende til at forstå, hvorfor og hvordan der rent faktisk føres økonomisk politik i 'real life'. Især efter The Great Recession anvendes her også ofte en mere traditionel keynesiansk forankring; jf. eksempelvis Rowthorn (2020). Og dette er en tendens, der blot yderligere er blevet ganske markant forstærket ved gennemførelsen af de massive hjælpepakker, penge- som finanspolitisk, der er vedtaget i de forskellige lande under den nuværende Covid-19 pandemi for at holde hånden under økonomierne, som blev hårdt ramt af et samtidigt udbuds- som efterspørgselschok.⁴

Og der er altså også andre måder at dosere makroteori på end gennem et par DSGE briller: "a large part of the *reason* for the gap ... [mellem en traditionel BA makroundervisning og den form for makro, der typisk undervises i på MA- og phd-niveau] ... is a widespread belief among teachers

of undergraduate macroeconomics that DSGE macro is *not* the only game in town and that, indeed, helping undergraduate students understand real-world macro policy requires helping them to understand Keynesian-based macro reasoning”, Neumuller et al. (2018:242).⁵

Men hvis man nu er fortaler for pluralisme i sin strategi for undervisningen i makroteori, bør de studerende så ikke også introduceres til den moderne makroøkonomiske mainstream og dermed også til DSGE-modelleringen, der nu engang er så dominerende til stede på den makroøkonomiske scene; også selvom dette kan afstedkomme noget af et dilemma for de studerende (og underviserne) mellem at opnå den tilstrækkelig dybde som bredde i forståelsen af makroøkonomiske fænomener? Svaret herpå må nødvendigvis være et bekræftende ja. Som påpeget af Neumuller et al. (2018:244), har vi derfor som undervisere i makro en forpligtigelse ”to expose students to these methods”, men vi bør samtidig heller ikke glemme at fortælle de studerende, at der faktisk er alternativer til mainstream (også selvom mange mainstreamere måske vil påstå, at der ikke findes nogle *relevante* alternativer), ligesom det påpeges, at man forholdsvis let kan indarbejde visse mere mainstream-like elementer selv i et keynesiansk baseret grundkursus i makro. Det er nemlig også vores opgave som undervisere ”to help students actively engage in this debate and be able to make critical arguments to defend or refute either side”. Det er derfor også nødvendigt for os at forsøge at bygge ”a conceptual bridge between different approaches”.

Som påpeget af Ioannou & Mattos (2018:392), så giver en sådan form for tilgang, der præsenterer såvel en mainstream som også en mere traditionel keynesiansk opfattelse, den fordel, at den udvider de studerendes forståelsesmæssige horisont ved ”not only by providing different answers to the questions posed by neoclassical economists, but also by opening the space for considering questions not conceived by the latter”. Et eksempel herpå kunne være inddragelse af monetære aspekter i den makroøkonomiske analyse. Som bekendt betyder disse i moderne tid mere end nogensinde før. Og teorier, som har en neoklassisk forankring, som NNS og deres DSGE-modeller grundlæggende har, får problemer med at inddrage disse forhold på en relevant måde som følge af den klassiske dikotomi, som disse modeller grundlæggende indeholder.⁶ Netop derfor var det, at Keynes pointerede, at han med sin *General Theory* satte fokus på, hvorledes en *monetær* produktionsøkonomi fungerer – for Keynes, som for post keynesianere og andre er inddragelsen af relevante finansielle aspekter altid af essentiel betydning i enhver makroøkonomisk analyse.

En pluralistisk approach som strategi for undervisningen i økonomi er måske typisk mere bøvlet for de studerende og underviserne – dilemmaet med at opnå både den tilstrækkelige dybde og bredde i indlæringen – end en renere enstrengt tilgang (der er én og kun en måde at dosere økonomi på), men den pluralistiske strategi er nu engang både nødvendig og egentlig også berigende for underviserne (og forhåbentlig naturligvis også for de studerende).⁷ Og ikke mindst så er den brugbar for de studerende, når de har afsluttet deres uddannelse, og de går i gang med en efterfølgende karriere. Virkelighedens verden minder makroøkonomisk set sjældent meget om fortællingen, der gives i en traditionel mainstream makroteoretisk lærebog. Og det er jo også en relevant måde at få forøget sit niveau af human kapital på.

Mainstream versus det heterodokse alternativ

På sin vis er noget af den heterodokse kritik af den makroøkonomiske mainstream velkendt for de fleste makroøkonomer. I Sawyer (2020) er der forsøgt foretaget en opsamling af de væsentligste forskelle mellem de to tilgange, som det følgende til dels bygger på.

Grundlæggende forsøger det heterodokse alternativ at forstå og forklare, hvorledes de moderne globale og monetært forankrede kapitalistiske økonomier fungerer. Det vil sige økonomier, hvor den finansielle sektor og den finansielle interaktion mellem de forskellige økonomiske aktører er af essentiel betydning for forståelsen af, hvorledes de makroøkonomiske tilpasningsprocesser forløber over tid, og hvor markedsmekanismen er til stede og spiller en mere

eller mindre afgørende rolle (f.eks. afhængig af den offentlige sektors størrelse og imperfektionsgraden på vare- som faktormarkedene).

For heterodokse økonomer må der nødvendigvis være en væsentlig korrespondance mellem teori og virkelighed; netop derfor er nogle antagelser mere kritiske end andre. Når nu eksempelvis moderne økonomier er så globalt finansielt interagerende, som de er, så er det naturligvis et krav til en relevant makroteori, at den på fornuftig vis skal kunne belyse sådanne forhold. Og er virkelighedens økonomier igen og igen ramt af forskellige kriser, hvor der er behov for at føre en aktiv økonomisk politik, så har makroteorier, der postulerer økonomisk politisk neutralitet sine klare begrænsninger. For som Beker (2018:206) fremhæver: "The first requisite for economic theory is to help understand real-world matters, since economics is supposed to guide economic policy. However, many assumptions in mainstream economics are adopted only because they facilitate analytical treatment or because of elegance; leading unfortunately to predictions distant from what happens in the real world".

Nogle af de centrale kendetegn ved den heterodokse tænkning er derfor ifølge Saywer (2020) de, at:⁸

- moderne økonomier er naturlig åbne (handlen med varer og tjenester samt finansielle transaktioner er ofte ganske betydelig)
- efterspørgselssiden er betydningsfuld for den realøkonomiske udvikling både på kort som på længere sigt
- 'penge' (kreditskabelse) er endogent skabte og betydningsfulde for realøkonomien
- og generelt har finansielle forhold i moderne tid haft en markant tiltagende betydning ('financialisering')
- investeringerne indtager en dual rolle – dels en efterspørgselsdimension som en volatil efterspørgselskomponent dels en udbudsdimension som bestemmende produktionskapaciteten og produktiviteten
- den økonomiske adfærd er typisk ikke rationel optimerende i traditionel henseende (snarere er der tale om en eller anden form for 'bounded rationality' og satisficerende adfærd)
- accept af agent heterogenitet
- eksistens af epistemologisk som også den ofte mere betydningsfulde og alvorlige ontologiske usikkerhed
- fordelingsmæssige aspekter er interessante for forståelsen af såvel den samlede efterspørgsel som det samlede udbud
- og der er en interdependens mellem disse to sider af det økonomiske system
- pris- og løndannelsen er bestemt af mange faktorer (f.eks. institutionelle), og dermed ikke bestemt som på et fuldkomment konkurrencemarked
- inflationsdannelsen er primært realøkonomisk bestemt
- moderne økonomier er udsat for konjunkturfluktuationer og kriser, der ikke alene kan forklares ved eksogene chok; der er også ofte tale om endogene påvirkninger og/eller forstyrrelser
- netop derfor er ufrivillig arbejdsløshed et ofte eksisterende og alvorligt problem
- såvel penge- som finanspolitik kan påvirke det realøkonomiske forløb og eksempelvis gøre et kriseforløb mindre alvorligt og mindre langvarigt (økonomisk politiske tiltag udviser derfor realøkonomisk 'non-neutralitet')

Dermed udgør dette en anderledes forståelsesramme i forhold til den makroøkonomiske mainstream: "the DSGE has shortcomings from its use of infinite time horizon constrained utility optimisation (hence denying role of fundamental uncertainty, and bounded rationality) and invoking

the representative agent (thereby dismissing issue of aggregation, inequality and income distribution”, Saywer (2020:38).

Det heterodokse alternativ tilbyder derfor også en ganske anden form for et usikkert miljø, hvori de enkelte økonomiske aktører planlægger, beslutter og handler på forskellig vis (eksistens af heterogenitet), når de skal udfolde deres økonomiske adfærd. Mainstream alternativet bygger derimod på: “well-developed theories of individual action through methodological individualism ... Atomism is rejected in favour of a conception of individual actions as socially conditioned or contingent, and conventions play important roles”, Saywer (2020:41).

På sin vis er fremtiden principielt usikker, hvad angår mange relevante aspekter og økonomiske forhold for husholdninger og virksomheder og for den sags skyld også for de politiske beslutningstagere.⁹ Fremtiden er ikke på nogen meningsfuld måde prædetermineret. Derfor er det økonomiske system også et åbent, socialt bestemt og stiafhængigt system – der er dermed tale om et kontekstafhængigt system, hvorfor det makroøkonomiske landskab er et foranderligt landskab.¹⁰ Netop derfor er det så vigtigt, at den makroøkonomiske analyse “has to be grounded in the realities of the institutional and behavioural relationships at a particular place and time”, Saywer (2020:46).¹¹ Der må derfor nødvendigvis være en vis korrespondance mellem makroteoriernes postulater og ‘real life’. Adfærdsbeskrivelsen skal være realistisk. Også derfor må de teoretiske udsagn generelt ikke være i modstrid med de empiriske kendsgerninger jf. den tidligere refererede argumentation hos Juselius (2020).

Men unormale økonomiske perioder kan naturligvis godt virke lidt som et ‘wake up call’ for mange ortodokse som heterodokse økonomer. Det har der gennem historien været flere eksempler på. Og ja, den makroøkonomiske mainstream forståelse er måske ikke længere helt så firkantet udformet, som mange non-mainstreamere har tilbøjelighed til per automatik at hævde. Belært af erfaringerne fra den seneste globale økonomiske recession og nok i endnu højere grad af den nuværende Covid-19 pandemi har mainstream måske især på det økonomisk politiske område bevæget sig. De massive hjælpepakker, som Covid-19 pandemien fremkaldte, blev jo netop foreslået som fornuftige initiativer af langt de fleste økonomer deres forskellig teoretiske observans til trods. Om der så efterfølgende i fremtiden fortsat vil herske en enighed blandt ortodokse som heterodokse makroøkonomer om, at økonomiske politiske indgreb rent faktisk er realøkonomiske non-neutrale, og at finanspolitikken har en væsentlig aktiv rolle at spille, får tiden vise.

The right way – en pluralistisk baseret PBL-tilgang

Som belyst i de ovenstående afsnit giver en uniform tilgang til en makroundervisning en noget forsimplet opfattelse af, hvad makroøkonomi egentlig er. Selvom den moderne makroøkonomiske mainstream har udviklet sig siden The Great Recession, hvorfor de nuværende DSGE-modeller forsøger at inddrage nogle af de aspekter, som kritikerne af tankegangen har fremsat – f.eks. hvad angår forståelsen af finansielle forholds betydning og en eller anden form for agentheterogenitet – så fanger denne tænkning stadigvæk ikke nok af den kompleksitet, der kendetegner ‘real life’, vil de fleste non-mainstreamere hævde. Dertil er den for fokuseret på en generel ligevægtstankegang. Der er derfor efter disses opfattelse et behov for, at de studerende i økonomi – og det gælder både BA- som MA-studerende – får flere værktøjer i deres værktøjskasse end blot et enkelt. Dette gælder for makroteorien såvel som i andre økonomisk teoretiske henseender. Forfølgende en mere pluralistisk strategi må de studerende derfor lære om forskellige makroteoretiske skoler. Og så må de også bibringes en forståelse af, hvilken udviklingshistorie deres fag har haft. Ellers forstår de ikke rigtig, hvorfor den moderne makroteori ser ud, som den gør. Som Neumuller et al. (2018:246) pointerer: “an ideal *bridge* to DSGE would need to go well beyond simply teaching the “how” of DSGE modeling and spend time talking about the “why” as well”. Alene af denne årsag har det beskrevne

makrokursus hos Solis-Garcia (2018) sine klare begrænsninger i en indlæringsmæssig sammenhæng – man må nødvendigvis kunne se dette kursus i et bredere perspektiv end blot det at opnå tilstrækkelige tekniske færdigheder (om end disse i selv sig kan være værdifulde) til at kunne manipulere 'simple' DSGE-like modeller.

Huskes må det også, at der er den væsentlige forskel mellem en samfundsvidenskabelig disciplin som økonomi – hvor vi har et helt indlysende fokus på at forstå og forklare de sociale interaktioner, der finder sted mellem forskellige individer ofte gennem markedet givet et bestemt institutionelt set up – og de naturvidenskabelige fagdiscipliner, at det kan være vanskeligere at falsificere økonomiske udsagn end mere naturvidenskabelige hypoteser. Samtidig er forandringsgraden, der kendetegner det samfundsvidenskabelige univers, givet større end hvad der gør sig gældende for det naturvidenskabelige univers. Det er derfor ofte svært (umuligt) at få entydige og præcise skudsikre svar på komplekse økonomiske spørgsmål. Og det hensigtsmæssige ved en undervisningsmæssig pluralistisk tilgang er netop, at det bibringer de studerende en forståelse af, at "there is no unique economic theory, but rather, a collection of economic theories", Beker (2018:207).¹² Eller som post keynesianere ofte plejer at udtrykke sig: 'there is no one model for all seasons'. Derfor gælder det: "For economics ... pluralism or monism is not a matter of choice. Economics should be pluralist, it is the competition of ideas that makes science flourishing", Beker (2018:213).

Helt grundlæggende handler megen økonomi om interaktioner, der er markedsorienterede. Hos nogle økonomiopfattelser spiller en sådan markedsforståelse – ofte kendetegnet ved eksistens af en velfungerende markeds mekanisme som allokeringsinstrument – en større rolle end hos andre (der hersker forskellige opfattelser af, hvor stærk markeds mekanismens styrke og effektivitet egentlig er der ude i virkeligheden). Ikke overraskende er den moderne makroøkonomiske mainstream med dens neoklassiske rødder en meget markedskonform tankegang. Og dette er i sig selv egentlig ikke et problem. Der hersker jo andre tankegange, som tilbyder en mindre grad af markedskonformitet i deres økonomiske grundopfattelse, som man kan dyrke givende et alternativt perspektiv.

Men dette fordrer jo, som ovenfor påpeget, en pluralistisk tilgang til økonomi. Er alene NNS og DSGE-modellerne den eneste tilgang, som ifølge 'the establishment' er den accepterede tilgang, er sagen anderledes. Så dør pluralismen. Så havner man i en situation, hvor: "The status of a paradigm – tolerated or marginalised – depends crucially on whether it shares the ontological, market-oriented and market-friendly core of the DSGE paradigm as heuristic or at least does not aggressively challenge it ('dissenters' are tolerated) or openly reject it ('heterodox' approaches are marginalised)"; Heise (2019:3), er gældende. Netop derfor er det så vigtigt at undervise i økonomi ud fra en pluralistisk tilgang, fordi: "a course on the foundations of economics based solely on a textbook that describes just one paradigmatic approach would have to be rejected as value-laden and hence ideological ... A science whose community is unable to ensure that its discipline is practiced in a proper (i.e., pluralist) manner must accept the charge of ideology"; Heise (2019:7 & 12).

Og det er netop en sådan pluralistisk tilgang for undervisningen i økonomi (indholds- som metodemæssigt), som vi har anvendt på Aalborg University Business School. Vi forsøger ikke alene at dosere traditionelle teorielementer, men giver også plads til alternative forklaringer¹³, udover vi selvfølgelig giver vores studerende de grundlæggende tekniske færdigheder som doseres i matematik, statistik som økonometri i vores uddannelsesforløb på BA- som på MA-niveau.

I makro-undervisningen lærer de studerende således om både keynesiansk som mere mainstream teori i deres obligatoriske forløb som også i valgfag (på BA- som på MA-niveau), ligesom de forskellige teorier er forsøgt sat ind i en teoriehistorisk og metodologisk forståelsesramme. Vi forsøger altså at give de studerende en bredere makroteoretisk

forståelseshorisont, end hvad man normalt finder i et mere traditionelt mainstream-like studieforløb. Dermed kan forskellige makroøkonomiske fænomener belyses ved anvendelse af forskellige makroteoretiske forståelsesrammer. Og dette er et helt bevidst pluralistisk inspireret valg netop fordi, der 'there is no one model for all seasons'.

Og så anvender vi grundlæggende altid en problem baseret tilgang (PBL) i alle vores kurser som i projektarbejderne, og denne tilgang er i god overensstemmelse med en pluralistisk metode approach; jf. Madsen (2021) & Olesen & Madsen (2022). Vi forsøger at lære de studerende ikke alene at forstå og kunne forklare, men også altid kritisk at kunne forholde sig til det indlærte (og dette gælder såvel de teoretiske som de empiriske elementer, som de studerende møder gennem deres uddannelsesforløb). Derved forsøger vi at skabe en nødvendig kobling mellem virkelighed og teori. Og også en forståelse af, at moderne globaliseret forankrede finansielle økonomier er komplekse størrelser, som befinder sig i en konstant proces af dynamisk forandring. Også derfor må de studerende forstå, at deres læringsproces ikke stopper med erhvervelsen af deres BA eller MA – virkeligheden er en foranderlig størrelse, og ingen ved i detaljer, hvad fremtiden vil bringe. Vi kan håbe, at vi er i stand til at give de studerende en arbejds metode, som de gradvist udvikler og forfiner i løbet af deres studieforløb, som de med held kan anvende i løbet af deres arbejdsliv, når de skal forholde sig til problemstillinger ofte af en anden og mere ukendt karakter end dem, som de har mødt i deres uddannelsesforløb. Og noget tyder på, at det kan uddannede økonomer fra AAUBS; det tyder udmeldingerne fra aftagerne af vores kandidater på.

Som tilfældet er for alle tilgange til læring, så indeholder en pluralistisk tilgang til økonomi fordele, det ovenfor netop belyste, som også ulemper (f.eks. det tidligere berørte dilemma mellem dybde og bredde). Og selvom det er en erkendt non-mainstream kendsgerning, at udbud ikke automatisk skaber sin egen efterspørgsel, så har tilgangen af nye studerende til studiet i økonomi ved AAUBS igennem de senere år generelt været stigende. Så noget synes at tyde på, at potentielle kommende studerende vurderer, at gennemførelsen af en økonomiuddannelse hos os kan 'betale' sig – den bibringer dem åbenbart en sådan mængde af relevant human kapital (indholds- som omfangsmæssigt), at det giver dem en realistisk mulighed for et tilfredsstillende fremtidigt jobmæssigt karriereforløb. Og generelt har vores kandidater da heller ikke besvær med at få job efter endt uddannelse, ligesom de finder ansættelse bredt indenfor såvel den offentlige som den private sektor. Og det er jo alt i alt ikke så ringe endda.

En kort afrunding

På mange måder er det komplekst at arbejde med makroteori. Det følger af, at virkeligheden hele tiden forandrer sig. Ofte endda på uforudsigelig vis. Samfundsudviklingen er en dynamisk proces, det fortæller historien os. Og skifter det makroøkonomiske landskab hele tiden karakter – nogle gange marginalt til andre tider mere radikalt – så må makroteorien også kunne forholde sig til denne dynamik. Derfor skifter makroteorien indhold over tid.¹⁴ Det ved vi fra teorihistorien. Og det er et helt naturligt fænomen.

Længe har den makroøkonomiske scene været indtaget af NNS og deres DSGE-modeller. Om end dominansen har været betydelig, så er tankegangen alligevel blevet udsat for kritik. Oprindelig alene fra heterodokse økonomer. Deri er intet nyt – kritikken af det neoklassiske paradigme er kendt af de fleste økonomer. Den synes næsten at have været der altid (herhjemme især fremført af Jesper Jespersen). Men efter den seneste globale økonomiske krise har også flere tidligere mainstreamere påpeget behovet for en tiltrængt forandring. Der må være en tydeligere forankring til 'real life' for ikke at fremstå som 'post-real' makroteori for nu at bruge et Paul Romersk udtryk.¹⁵ Og dette er et forandringsbehov, som blot yderligere er blevet aktualiseret af den nuværende Covid-19 pandemi og den truende internationale økonomiske krise, som synes at lure i den nærmeste fremtid fremkaldt

af de økonomiske følger af Ukraine-krigen kombineret med frygten for, at den nuværende høje inflationstakt binder sig fast. Og i sådanne situationer kan aktive økonomisk politiske tiltag – finans- som pengepolitiske – gøre en forskel. Det er i den grad blevet sandsynliggjort af de mange hjælpepakker, som er blevet gennemført i Danmark som i alle andre lande som reaktion på Covid-19.

Så hvorfor alene i al væsentlighed blot fokusere på NNS og DSGE-modellerne i den moderne makroøkonomiske undervisning? Bør de studerende ikke også vide, at der findes andre forklaringsmodeller end den, som mainstream fortæller? Til dette normative spørgsmål vil nogle mere mainstream-like opdragede makroøkonome givet svare, at der ikke rigtig findes nogle relevante alternativer. Andre økonomer med en anden opdragelse har helt sikkert et andet synspunkt på dette spørgsmål.

Set ud fra nærværende forfatters perspektiv kan man, som argumenteret for i det forrige afsnit, vinde meget ved at undervise på pluralistisk vis. Og hvorfor dog ikke lade de studerende selv vælge, hvilken makroøkonomisk forståelsesramme, som de synes forekommer dem at være den mest hensigtsmæssige til at belyse virkelighedens kompleksitet? I en neoliberal præget tid er det så ikke det, som det højt besungne aksiom om at forfølge mest mulig maksimal valgfrihed går ud på?

Litteraturliste

Beker, Victor (2018): "On pluralism and economics", *International Journal of Pluralism and Economics Education*, 9(1/2), pp. 204-15.

Byrialsen, Mikael et al. (2021): "The Macroeconomic Effects of Covid-19: the imperative need for a Keynesian solution", *Revue de la regulation – Capitalisme, institutions, pouvoirs*, 2021, No. 29, May 2021, 17 pages, <https://journals.openedition.org/regulation/18405>.

Byrialsen, Mikael Randrup & Olesen, Finn (2014), "DSGE: den makroøkonomiske baseline model – en introduktion og en kritik", *Økonomiska Samfundets Tidsskrift* 2014, Nr. 2: 74-89.

Colander, David (2018): "Teaching DSGE to undergraduates symposium: Introduction", *The Journal of Economic Education*, 49(3), pp. 224-25.

Heise, Arne (2019): "Ideology and pluralism: a German view", Discussen Paper ISSN 1868-4947/75, Zentrum für Ökonomische und Soziologische Studien, Universität Hamburg.

Ioannou, Stefanos & Mattos, Olivia Bullio (2018): "Taking a leap towards a real world macroeconomics teaching", *International Journal of Pluralism and Economics Education*, 9(4), pp. 391-405.

Juselius, Katarina (2020): "De makroøkonomiske modeller kritisk belyst: Passer de godt nok til de empiriske data?", *Samfundsøkonomen* 1/2020, pp. 72-80.

Neumuller, Seath et al. (2018): "Teaching DSGE to undergraduates symposium: Bridging the gap between undergraduate and graduate macroeconomics", *The Journal of Economic Education*, 49(3), pp. 242-51.

Madsen, Mogens Ove (2021): "PBL, økonomisk metodologi og videnskabsteoriens betydning", Working Papers - Macroeconomic Methodology, Theory and Economic Policy, Aalborg University Business School, WP 2021-1.

Madsen, Mogens Ove & Olesen, Finn (2019): "Teaching macroeconomics: how to benefit from problem-based learning" fra bogen *Progressive Post-Keynesian Economics – Dealing with Reality*, Jesper Jespersen & Finn Olesen (eds.), Edward Elgar, pp. 155-66.

Olesen, Finn (2022): "Macroeconomics – developments and modern trends", *Journal of Behavioural Economics and Social Systems*, 4, 2022, pp. 64-80.

- Olesen, Finn (2021): "Den besværlige fremtid – om usikkerhedens svøbe", *Erhvervshistorisk Årbog*, 2021:1-2, pp. 120-48.
- Olesen, Finn (2020): "Efter finanskrisen og den nuværende pandemi – tilbage til gamle keynesianske dyder?", *Samfundsøkonomen*, 4/2020, pp. 27-31.
- Olesen, Finn (2020a): "Moderne tider: Aktiv krisestyring – er Keynes tilbage?", *Økonomi & Politik*, 2020, Nr. 3, pp. 91-101.
- Olesen, Finn (2010): "Uncertainty, bounded rationality and post-Keynesian Macroeconomics", *Intervention: European Journal of Economics and Economic Policies*, 7 (1), 2010, pp. 109-124.
- Olesen, Finn & Madsen, Mogens Ove (2022): "Oecon-uddannelsen på AAUBS – Pluralisme og Problem-Based Learning", *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift*, vol. 17, nr. 33, pp.21-30.
- Romer, Paul (2016): "The Trouble with Macroeconomics" 14th September 2016, <https://paulromer.net/wp-content/uploads/2016/09/WP-Trouble.pdf>.
- Rowthorn, Robert (2020): "The Godley-Tobin Lecture: Keynesian economics – back from the dead?", *Review of Keynesian Economics*, 8(1), pp. 1-20.
- Sawyer, Malcolm (2020): "The past, present and future of evolutionary macroeconomics", *Review of Evolutionary Political Economy*, 1(1), pp. 37-54.
- Setterfield (2018): "Teaching DSGE to undergraduates symposium: Maybe you can, but perhaps you shouldn't! saving undergraduate macroeconomics from DSGE modeling", *The Journal of Economic Education*, 49(3), pp. 237-41.
- Solis-Garcia, Mario (2018): "Teaching DSGE to undergraduates symposium: Yes we can! Teaching DSGE models to undergraduate students", *The Journal of Economic Education*, 49(3), pp. 226-36.
- Stiglitz, J. (2018): "Where modern macroeconomics went wrong", *Oxford Review of Economic Policy*, 34(1-2), pp. 70-106.
- Storm, Servaas (2021): "Cordon of Conformity: Why DSGE models Are Not the Future of Macroeconomics", Working Paper No. 148, Institute for New Economic Thinking.

Noter

¹ For et dansk bidrag, se eksempelvis Byrialsen & Olesen (2014). For en nyere international kritisk belysning, se eksempelvis Storm (2021).

² Og her er en af observationerne (måske lidt bemærkelsesværdigt), at det vellykkede udbytte, som de studerende måtte få af at gennemføre kurset, ikke er afhængig af deres forud erhvervede matematikkundskaber.

³ For det bør huskes, at DSGE modellerne i dag er "the workhorse of modern macroeconomics and the standard way to communicate ideas among applied macroeconomists", hvor opbygningen af nye forskningsbidrag typisk er den følgende: "(a) present an idea or mechanism, (b) lay out the model and equilibrium conditions, and (c) open the floodgates so that tables and graphs (that *apparently* present the results) starts to flow", Solis-Garcia (2018:226 & 227).

⁴ For en belysning heraf kan der henvises til Byrialsen et al. (2021).

⁵ Hvorfor det da også er en af vores fornemmeste opgaver som underviser i makroteori "to help students understand that there is always a trade-off to be made when selecting an approach to answer a research question", Neumuller et al. (2019:243).

⁶ Med Juselius (2020:75) ved vi, at økonomiernes dynamiske tilpasningsprocesser er langt mere komplekse end mainstream-modeller normalt antager. Og det er givet også en funktion af finansielle forholds betydning: ”finansiell adfærd har en tendens til at drive priserne væk fra deres ligevægtstilstand i lange perioder ... [som] ... påvirker den reale økonomi i betydelig grad”.

⁷ For et dansk bidrag om en pluralistisk tilgangs fordele i undervisningen i økonomi kan der henvises til Madsen & Olesen (2019).

⁸ Jf. også Olesen (2010:121), hvor Tabel 1 opstiller nogle grundlæggende kendetegn for de to alternativer: en neoklassisk inspireret versus en post keynesiansk inspireret tankegang.

⁹ For en nærmere belysning af usikkerhedens mange aspekter, se eksempelvis Olesen (2021).

¹⁰ Eller som Saywer (2020:44) udtrykker det: ”a path-dependent process or system is one whose outcome evolves as a consequence of the process’s or system’s own history”.

¹¹ Jf. også Neumuller et al. (2018:245) der om de to alternative forståelsesrammer skriver: ”In the Keynesian approach, aggregate demand shocks knock the economy “out of equilibrium” and into recessions, and, as such, there is an explicit role for active monetary and/or fiscal policies aimed at reducing the frequency and severity of recessions. Active policy is thus central to this framework and largely unquestioned. In stark contrast, in the simplest DSGE model ... (RBC ... a Ramsey model with stochastic productivity), the economy smoothly transitions from one efficient allocation to another in response to exogenous productivity shocks. As a result, there is no real role for policy – or, at least, no beneficial role”.

¹² Betydningsfuldt bemærker Beker (2018:207) umiddelbart efterfølgende: ”That said, students should not be left unnecessarily confused or with the impression that ‘anything goes’. Pluralism does not mean relativism”.

¹³ Dette kommer især til udtryk i det løbende projektarbejde gennem studiet, hvor de studerende frit kan vælge emne for deres belysning, samt i de forskellige valgfrie elementer, der tilbydes de studerende. Dette kendetegner såvel vores BA som vores MA.

¹⁴ For en belysning af den moderne makroteoris udvikling kan der henvises til Olesen (2022).

¹⁵ Fremsat i Romer (2016).